

III. *Egyéb zeneiskolai programok.* A következő lehetőségek léteznek:

1. „*Kombi*” – Összefoglaló jellegű program. Felhasználás során lehet hangsorokat, dallamírást, transzponálást gyakorolni szolmizációval, abc-s hangnevekkel. Ebben a programban helyt kap a ritmus is.

2. „*Mozart*” – Feladata a funkciós érzék kialakítása, megerősítése. Ebben a nehéz feladatban a számítógép speciális szolgáltatással tud segíteni.

3. „*Zenei képességek*” – Egyik legnépszerűbb program a sorozatból. Hét apró programon keresztül készít objektív felmérést a tanuló zenei képességeiről. A program osztálytól, iskolatípustól függetlenül használható.

4. „*Szolmizáció*” – Sokoldalúan felhasználható, mivel a szolmizáció begépelése esetén megjelennek az abc-s hangok nevei. A program inkább szolgálat, mint számonkér.

5. „*Mikrofonos program*” – Jelenleg egyedülálló. Lényege, hogy egy mikrofon és egy számítógépbe dugaszolható egység segítségével a tanuló éneklését értékeli. Eddig a „Hangköz”, a „Dallam” és a „Kombi” programoknak készült el mikrofonos változata. Az első kettő nem csak zeneiskolában használható.

Mint korábban említettem, ezeket a gyakorló programokat otthoni felhasználásra javaslom, ám van értelme a tanórán való alkalmazásuknak is, mivel igen nagy mértékben aktivizálják a tanulókat. Nagyon jelentős segítséget tudnának nyújtani a dallamírásban is, de ehhez egy számítógép nem elég.

S most szeretnék visszatérni a címbeli kérdéshez:

1. A számítógép *elrettető példaként* is jól felhasználható. Komoly zenei szakemberek állítják, hogy a komputer képtelen azoknak a formai, harmóniai finomságoknak a tanítására, melyek közép- vagy felsőfokon szükségesek. Ami tökéletesen igaz, de nem is ez a feladata a programoknak, hanem az alapozás. Az például, hogy ha a tanuló két hangközt hússzori hangoztatás után sem tud megkülönböztetni, akkor a komputer huszonegyedszer stb. is türelmesen felteszi a kérdést, s megadja a helyes választ is.

2. Jó a számítógép mumusnak is. Ha valamiben sok egyéb mellett a komputer is megtalálható, és az nem a legjobban sikerül, akkor biztos, hogy ennek a számítógép az oka.

3. Olykor pedig azért van, hogy *legyen*. Mivel ez egy modern dolog. S közben valamilyen sarokban porosodik.

4. Száz felnőttből négy úgy gondolja, hogy a komputer *megbízható társ*, aki átvállalja a tanár munkájának egy részét, segítve ezzel a tanulót is, a tanárt is.

Ez az írás is erről szól. S ha netán e sorok olvasása után a négyből öt lesz, nem volt hiábavaló a közös fáradozás.

KALMÁR GYULA

## „A zene mindenkié”

„Ez a könyvtár testesíti meg a legmodernebb értelemben vett zenei gyűjteményt...”  
– köszönthette Kárpáti János kandidátus, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola könyvtárának igazgatója a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Fehérhajó utcai Zenei Gyűjteményét a majd egy éves tatarozás miatti kényszerszünetet követő, tavaly szeptemberi ünnepélyes megnyitón.

Ma Magyarországon égető szükség van a közművelődési könyvtárak szolgáltatásaira, azon belül is a zenei gyűjteményekre a zenei nevelésben. Azzal, hogy e gyűjteményekben hozzáférhetők a zenei szaklapok, könyvek, kották, hanganyagok (lemezek, magnófelvételek, CD-k), videokazetták – s mindezek ingyenesen, ill. minimális térítési díjak ellenében –, számos zenebarát számára az „utolsó kulturális szalmaszálát” jelentik.

Hiába jelenik meg ugyanis számtalan szép zenei lexikon, ismeretterjesztő életrajzi mű, lemez, CD, sok zenerajongó számára megoldhatatlan feladat azok megvásárlása a di-

ák-ösztöndíjből, a kisnyugdíjból, de sajnos magából az aktív dolgozói értelmiségi jövedelemből is. Kétmillió fővárosunk lakosságának egytizedét mondhatja magáénak a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár közel 90 egységes hálózata, akik közül sokan a kerületi főkönyvtárak gazdag fonotéka-anyagából válogatnak, míg közel ötezer zenebarát olvasó lelkes tagja és látogatója magának a Zenei Gyűjteménynek is.

Európában a 19. századig nem voltak önálló zenei könyvtárak, csupán általános zenei gyűjtemények (egyházi, egyetemi, királyi és magánkönyvtárak), amelyekben zenei dokumentumokat is őriztek. Annak okát, hogy végre a 19. században kialakultak ezek is, részben a könyvtári fejlődés alapozta meg, mert ekkorra épültek ki Európa-szerte a nagy nemzeti könyvtárak, másrészt a muzikológia fejlődésében kell keresnünk: ekkorra váltak elterjedté a zeneakadémiák-konzervatóriumok, amelyek jellegükhöz igazodó gyűjteményeket létesítettek.

Magyarországon az első elődnek a a Pest-budai Hangászegyesület tekinthető, amelyet 1836-ban alapítottak, s amely már ugyaneben az évben megkezdte a zeneművek gyűjtését is. Ugyancsak zeneoktatási intézmény keretében nyílt meg a múlt század második felében a második magyarországi zenei gyűjtemény, az 1875-ben létesített Zeneakadémiáé.

A Zeneakadémia már működési szabályzatában rendelkezett a könyvtár felállításáról, majd külön könyvtárnokot nevezett ki a könyvtár rendezésére, valamint a dokumentumok kiszolgáltatására.

Kétségtelen, hogy a zeneművek jóval hamarabb létjogosultságot nyertek az oktatási intézmények könyvtáraiban az oktatás segédeszközeként, mint az általános gyűjteményekben. Így például 1902-ben a nemzeti könyvtár egyik őrének még bizonygatnia kellett, hogy a kottáknak helyük van a könyvtárban.

Hiába kerültek ugyanis be kötelező példányként a zeneművek is a könyvtárba – még hozzá az 1848. évi XVIII. törvénycikk értelmében –, ezeket az anyagokat egészen az 1920-as évekig nem különítették el a többi dokumentumtól.

Elmondható tehát, hogy a zene csak lassan szivároghatott be a könyvtárakba, a század első éveiben a hazai könyvtárak nemcsak a kottáktól „óvták” gyűjteményeik anyagát, de a zenéről szóló könyveknek sem jutott jobb sors. A századfordulón kiadott könyvtártani kézikönyvek még mindig nem beszélnek zenei gyűjteményekről, *Ferenczi Zoltán* magas színvonalú munkája (*A könyvtártan alapvonalai*. Budapest, 1903) meg sem említi azt a körülményt, hogy a kották külön csoportot alkotnának az állományban. Mivel a zenének nem volt önálló szakcsoportja, igen sok könyvtárban a testgyakorlatok, ügyességek, játékok és hasonló irodalma közé helyezték el a zenei szakkönyveket, bármily jelentős szakirodalmi munkák voltak is azok.

Természetesen az ilyesfajta elhelyezés megnehezítette a zenei tárgyú könyvek olvasásának esélyeit. Aki irántuk érdeklődhetett volna, nem találta meg azokat, így olvasatlanul heverték a polcokon, és a könyvtárosok szemében is „haszontalan” holmivá váltak.

Világszerte áttörést hozott azonban a századforduló, hisz az addigi két létező könyvtártípus: az oktatási intézmény és a nemzeti könyvtár zenei anyaga mellett létrejött a *közművelődési zenei könyvtár* – először az Egyesült Államokban, majd Angliában és a skandináv államokban. Európa többi részén csak az 1960-as évek második felétől honosodtak meg a zenei közművelődési könyvtárak, így azzal, hogy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtáron belül 1964-ben önállósodott a Zenei Gyűjtemény, nemcsak, hogy felzárkóztunk a közművelődési zenei könyvtári mozgalomhoz, hanem több európai országot meg is előztünk.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár elkülönített zenei gyűjteményének kialakításánál el kellett dönteni, hogy *milyen dokumentumokat szolgáltasson a könyvtár, ill. kinek*. A törekvés kezdettől fogva arra irányult, hogy *mindenfajta zenei dokumentumot és mindenki számára*. Azaz, olyan zenei gyűjtemény kialakítására törekedtek, amely minden dokumentumot minden használó számára hozzáférhetővé tesz. Így vált lehetővé, hogy azok számára is elérhetők lehessenek a zenei dokumentumok – *Kodály* hazájában –, akik a korábbi zenei könyvtáraknak (zeneoktatási intézmények könyvtárainak, zenei szakkönyvtáraknak) nem lehettek a használói.

Mivel ilyen jellegű zenei könyvtárnak nem volt előzménye, az állománygyarapítás első lépcsőjeként a gyűjtemény szervezői meghatározták és kidolgozták magát a *gyűjtőkört*, majd kapcsolatba léptek minden nagyobb zenei-zenepedagógiai szervezettel, intézménnyel, így a Magyar Zeneművészek Szövetségével, a Zeneműkiadó vállalattal, az Országos Filharmóniával. Ezekről azt kérdezték, amit a későbbi használoktól: milyen olvasói igényeket elégítsen ki a könyvtár, milyen „fehér foltok” eltüntetésében lehet szerepe.

A huszonhat szakértőből (zeneszerzőkből-zenetörténészekből-zenekritikusokból-zenepedagógusokból-előadóművészekből) álló tanácsadó testület tagjai saját szakterületük, érdeklődési körük legfontosabb dokumentumait is figyelembe véve határozták meg az állománygyarapítás lehetséges irányait: a legfrissebb zenei kézikönyvekből, kottákból, zenei folyóiratokból összeállított dezigráta-anyag beszerzésével kezdték építeni az állományt.

A dokumentumtípusok közül 1963-tól, tehát az állományépítés kezdeteitől gyűjtötték a könyveket-folyóiratokat-kottákat, a hanglemezek rendszeresítését a helyhiány akadályozta, erre csak később kerülhetett sor, a könyvtár átépítése után. Mára azonban már több mint tízezres nagyságrendű hangfelvétel-állomány és közel 400 darabos komolyzenei videotéka-gyűjtemény várja az érdeklődőket.

Visszatérve a kezdeti gyűjtéshez: az kiterjedt a kézikönyvekre, zenetörténeti művekre, a zenei élettel, népzennel, zeneelmélettel foglalkozó dokumentumokra, zenei életrajzokra, a zeneoktatás, a zeneszociológia, zenepszichológia és zeneesztétika tárgyköreibe tartozó munkákra. Arról, hogy egyazon témakör könyvei közül melyik a legmegfelelőbb, a tanácsadó testület vezetésével döntöttek. Később az állománygyarapításnál már egyre fontosabbá váltak azok a szakkönyvek is, amelyek egy-egy művészeti vagy tudományág és a zene kapcsolatával foglalkoznak. A társművészetek egységes láttatására törekvő oktatás korában természetes igény mutatkozik az ilyen jellegű munkák iránt is.

A kották beszerzése is – amelyekből napjainkra több mint 40 ezer található a Fehérhajú utcában – több szempont figyelembe vételével és egyeztetésével kezdődött meg: az volt a követendő elv, hogy egyaránt helyet kapjanak a neves szerzők művei, a különféle zenei műfajokat és zenei stílusokat képviselő munkák. A tényleges gyarapításba miután ötszáz külföldi kiadóval kerestek kapcsolatot, végül háromszázötvenet vontak be, továbbá budapesti zeneműboltokat, zenei antikváriumokat, és szerencsésen segítette munkájukat a hagyatékokból történő gyarapítási eshetőség is.

Flescher Antal karnagy és Matyéka Béla amatőr zenei gyűjtő jóvoltából két jelentős zenei hagyatékhoz is hozzájutottak, s így végül a német zenével egyenrangú szerep juthatott a francia és olasz zeneszerzők műveinek is. A zenei stílusok és formák tekintetében is bővítette e két hagyaték a gyűjtemény határait; mivel túlnyomó részüket operák, vokális művek és ritkaságszámba menő kamaraművek alkották.

A tanácsadó testület komoly segítséget nyújtott a *különféle hangszerek irodalmának* beszerzésében, az *átiratok* közötti válogatásban. Több zenei intézmény ajándékkal is segítette a dokumentumbázis kialakítását.

Így az 1964-es megnyitó valóban ünnepélyes és nagy jelentőségű volt, amelyben számos szaktekintély, köztük maga Kodály Zoltán is jelenlétével fejezte ki elismerését a színvonalas munkáért.

A későbbiek során lehetőség nyílt a dokumentumbeszerzés térbeli-időbeli határainak bővítésére. Így elmondható, hogy számos, a zenével élethivatás-szerűen foglalkozó zenész számára a Fehérhajú utca is olyan fontos kutatási hely, mint maga az Operaház, ill. a Filharmónia kottatára. Így megtalálható például a gyűjteményben a *Corpus Mensurabilis Musicae* című sorozat, amely a középkori, a reneszánsz és a kora-barokk zene-művek nagyrészt még nem publikált tárházát képviseli.

Igen gazdag a könyvtár kézikönyvtári részlege, amely teljességre törekszik a zenei lexikonok, enciklopédiák, műjegyzékek, bibliográfiák gyűjtésében. A legmodernebb kiadványok mellett megtalálható itt az első zenei életrajzi lexikon, melyet 1740-ben adtak ki Johann Mattheson tollából, *Grundlage einer Ehrenpforte* címmel.

A Fehérhajú utcai Zenei Gyűjtemény igazi érdeme nemcsak dokumentumai és állományrészei gazdagságában rejlik, hanem katalógusai könnyen kezelhetőségében is. Va-

lamennyi dokumentum fel van tárva, mind bibliográfiai, mind tartalmi szempontból, továbbá olyan katalógusok is kiegészítik a megszokottakat, amelyek a használók különleges igényeinek kielégítésére is alkalmasak – az eredeti dokumentumok kézbevétele nélkül. Ezek a katalógusok hasznos információt nyújtanak egy-egy mű előzményeiről és utóéletéről, a mű keletkezéséhez alapul szolgáló irodalmi és művészeti alkotásokról, a művekben előforduló történelmi személyekről.

Mind a könyvek, mind a kották katalógusa tartalmazza az elemző módon feltárt antológiák anyagát is, és segíti a tájékoztatást az az index is, amely a zeneszerzők adatait tartalmazza – nevük betűrendjében, ill. nemzetiségük és a kor szerint, amelyben alkottak. Az index a névváltozatok azonosítására is lehetőséget ad.

*A Zenei Gyűjtemény szolgáltatásai:*

- helyben használat;
- kották, könyvek, zenei tárgyú videók kölcsönzése;
- irodalomkutatás;
- hang- és fénymásolás.

*A gyűjtemény anyaga:*

- 40.000 kotta;
- 16.000 zenei szakkönyv;
- 10.000 hangzó dokumentum;
- 24 hazai és 24 külföldi zenei folyóirat.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Fehérhajó utcai Zenei Gyűjteménye 326 nm-es alapterületen tevékenykedik. A felújítást követően lehetőség nyílt a szabadpolcos anyag bővítésére és a géppark felfrissítésére is. Így ma 40 helyen, 20 csatornán lehet zenét hallgatni. A helyek 10%-a kutatóhely, ahol a kutatók maguk kezelhetik a technikai eszközöket. Az LP-lemezjátszók mellett négy CD-készüléket is kapott a könyvtár, ahol több mint ezer CD-felvétel hallgatható. Lehetőség van a komolyzenei videotéka anyagába való, helyszínen történő betekintésre is. A szakmai tájékozódást segíti a 34 féle periodikum, s 27 kritikai összkiadással is büszkélkedhet a gyűjtemény.

Bár a gazdasági helyzet nem kedvez az új szolgáltatások bevezetésének, a könyvtár tervei között szerepel az elektronikus zenei lexikonok, enciklopédiák, multimédiák beszerzése is, hogy ezzel is követni tudja az új ismerethordozók megjelenését.

Tekintettel arra, hogy a századfordulón, amikor a könyvtár névadója a közművelődési könyvtártípus hazai meghonosításáért küzdött, s már nagyon fontosnak tartotta az „élő” műsorok könyvtárbeli meghonosítását, hiszen érezte, a könyvtáraknak ismeretterjesztő feladatokat is el kell látniuk, azaz, életközeli kell tenni szolgáltatásaikat, a Zenei Gyűjtemény is többször szervezett élő zenei programot.

Céljuk, hogy a jövőben a Zeneakadémia lelkes tanárai-diákjai, ill. saját dolgozóik közreműködésével gyakrabban szervezhessenek kamaraprogramokat, esetleg azokhoz kötődően kottakiállítást vagy a Budapest Gyűjtemény anyagából zenei tárgyú kisnyomtatvány-kiállítást, hiszen igazi „unikum” lehetne, ha például itt tekinthetnénk meg, hogy eleink milyen hangversenyfüzettel, -lappal a kezükben tekinthettek meg korábban komolyzenei koncerteket, ahol olyan nagy nevek vezényeltek, vagy voltak díszvendégek, fővendégek, mint maga Erkel Ferenc vagy családjának több neves tagja, Liszt Ferenc vagy Richard Wagner...

Végezetül azt is jó tudni, hogy a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár hangversenyei, zenei gálaműsorai, melyeket gyakran magában a Központi Könyvtárnak helyet adó, pazar barokk palotában, a Wenckheim-palotában szerveznek – ingyenesek, a beiratkozási díj pedig, az idei emelés elenére sem magas: aktív dolgozók számára 250,-Ft, míg diákok és nyugdíjasok 50,-Ft ellenében lehetnek tagok, s egyszeri beiratkozással nemcsak a hagyományos könyvtári szolgáltatásokat vehetik igénybe – hanem a Zenei Gyűjteményt is használhatják, ahol mindenkit szeretettel várnak!

BAGDI MARIANNA